

URSZULA KOPEĆ

Uniwersytet Rzeszowski

Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa „Życie bez miłości jest (nie)możliwe”

W dniach 24 i 25 maja 2018 roku odbyła się w Instytucie Polonistyki i Dziennikarstwa Uniwersytetu Rzeszowskiego konferencja naukowa zatytułowana „Życie bez miłości jest (nie)możliwe”. Konferencję zorganizowali pracownicy Zakładu Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego. Wzięło w niej udział ponad czterdzieści osób z najważniejszych ośrodków akademickich z całej Polski. Prelegenci reprezentowali m.in. takie uczelnie, jak: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, UMCS w Lublinie, Uniwersytet Śląski w Katowicach, KUL w Lublinie, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Rzeszowski czy Uniwersytet Wrocławski.

Konferencję patronatem objęli: JM Rektor Uniwersytetu Rzeszowskiego – prof. dr hab. Sylwester Czopek, Przewodniczący Sejmiku Województwa Podkarpackiego – Jerzy Cypryś oraz Podkarpacki Kurator Oświaty – Małgorzata Rauch.

Uroczystego otwarcia obrad dokonali: JM Rektor UR – prof. dr hab. Sylwester Czopek, Jerzy Cypryś oraz Dziekan Wydziału Filologicznego – prof. UR dr hab. Zenon Ożóg.

Przewodniczący Sejmiku Województwa Podkarpackiego, Jerzy Cypryś, promując Podkarpacie, podkreślił, że jest to „przestrzeń otwarta” na nowe wyzwania oraz doświadczenia, a także przyjazna dla wszystkich przybywających nie tylko do Rzeszowa, ale całego województwa podkarpackiego.

W czasie dwudniowej konferencji naukowej ogłoszono 35 referatów, których wysłuchali nie tylko zarejestrowani uczestnicy konferencji, ale także pracownicy naukowcy Uniwersytetu Rzeszowskiego, studenci oraz nauczyciele z Podkarpacia.

Z uwagi na liczny udział językoznawców, literaturoznawców, dydaktyków oraz psychologów, a przede wszystkim poruszaną w czasie obrad plenarnych i w sekcjach problematykę dotyczącą nie tylko miłości, ale także innych problemów aksjologicznych, np. relatywizmu wartości, konferencję należy uznać za niezwykle wartościową i udaną.

Prelegenci poruszyli bowiem tematy zarówno ogólne, dotyczące podstawowych rodzajów miłości (*agape*, *charis*, *eros* czy miłość bliźniego, rodzinną,

partnerska), ale również odnieśli się do kwestii bardziej szczegółowych, jednak niezwykle istotnych, takich jak: aspekty, cechy tej wartości zobrazowane w tekstach literackich, czasopismach czy aforyzmach; sposoby mówienia o miłości w wypowiedziach młodzieży i podręcznikach szkolnych.

Naukowcy podjęli próbę ukazania ponadczasowej wartości nie tylko z punktu widzenia autorów tekstów współczesnych, ale też dawnych, nie tylko klasycznych. Analizowali oraz interpretowali *Hymn o miłości* Pawła z Tarsu, *Małego Księcia*, wiersze Anny Augustyniak, poezję Wojciecha Gniatczyńskiego czy powieść Jerzego Pilcha *Pod Mocnym Aniołem*.

Pokłosiem Ogólnopolskiej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej będą dwa tomy monografii – ukazujące językoznawczy i literaturoznawczy punkt widzenia naukowców na temat miłości. Ukażą się one nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Rzeszowskiego w 2019 roku.

Jednak z uwagi na istotę i ważność podejmowanej tematyki warto już teraz przybliżyć niektóre przemyślenia naukowców oraz zaprezentowane przez nich wyniki badań.

Wykład wprowadzający wygłosił Tadeusz Zgółka, który przybliżył znaczenia takich pojęć, jak: *agape*, *eros* oraz *charis*. To ostatnie, zaznaczył językoznawca, jest starsze od chrześcijaństwa, pochodzi z gr. *χαρις* i znaczy ‘łaska’. Grecy słowem *charis* określali to, co ich cieszyło i uszczęśliwiało¹. Oznaczało ono także sympatię oraz życzliwość. Z kolei filozofowie, np. Ajschylos, używali pojęcia *charis* w znaczeniu ‘życzliwość bogów’². Natomiast tłumacze Starego Testamentu wykorzystywali wyraz *charis* w dwóch znaczeniach: jako ‘życzliwe pochylanie się nad kimś potrzebującym wsparcia’ oraz ‘życzliwość Boga, który pochyla się nad człowiekiem z darmowym darem’³. Warto nadmienić, że pojęcie *charis* występuje prawie we wszystkich księgach Nowego Testamentu. Według Pawła oznacza ono „niezasłużone względy, upodobania i obdarowania”, czyli „darmowe udzielanie łask” (Ga 2,21⁴). Z kolei w *Pierwszym Liście św. Piotra* autor zaznacza, że *charis* można rozumieć także jako „służenie sobie wzajemnie otrzymanymi darami” (1P4,10⁵).

Z kolei psycholog, Magdalena Jaromi, wygłosiła referat pt. *Oblicza miłości*. Omówiła etapy miłości partnerskiej, powołując się na przemyślenia wybitnego psychologa Bogdana Wojciszki⁶. Odwołała się także do własnych spostrzeżeń. I tak, wskazała następujące fazy związku: *zakochanie* – jest to faza krótkotrwała, występuje wówczas koncentracja na tym, kto kocha, a zakochanie daje silne poczucie szczęścia; faza druga – to *romantyczne poczutki*, charakteryzuje

¹ Por. m.in. P. Ostański, Źródła łaski w *Listach Powszechnych*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2006, t. 20, s. 41–67.

² Tamże.

³ Tamże.

⁴ *Biblia Tysiąclecia*, red. nauk. O.A. Jankowski, Poznań 2002, s. 1344.

⁵ Tamże, s.1406.

⁶ Zob. B. Wojciszke, *Psychologia miłości*, Gdańsk 2014.

ją namiętność przejawiająca się w dążeniu do częstych spotkań i bliskości, to z kolei buduje poczucie bezpieczeństwa i zaufanie do drugiej osoby; zaś faza trzecia to *związek kompletny* – partnerzy żyją emocjami swoimi i drugiej osoby, na plan pierwszy wysuwa się współzależność, która oznacza wspieranie i dawanie. Aby związek był udany, potrzebne są chęci do jego budowania, praca nad związkiem, a także empatia, która sprzyja zrozumieniu drugiej osoby, wspieraniu i szczerości. Kolejnymi etapami mogą być albo *związek przyjacielski*, albo *związek pusty*. Pierwszy jest świadomym zaangażowaniem w przewycięzanie nieporozumień czy przeszkód, co oznacza, że myśli, uczucia i działania ukierunkowane są na przekształcenie relacji miłosnej w związek trwały. Z kolei drugi typ związku wynika głównie z nieumiejętności podtrzymywania intymności. Ludzie pozostają z sobą ze względu na wspólne zobowiązania, np. kredyt, dzieci. *Związek pusty* jest nieatrakcyjny, dlatego w tej fazie bardzo często dochodzi do jego zakończenia.

Urszula Paprocka-Piotrowska przybliżyła uczestnikom konferencji *Język miłości* w polskim tłumaczeniu *Małego Księcia*, podkreślając, że omawiany przez nią utwór Antoine de Saint Exupéry’ego jest drugim, po Biblii, najczęściej tłumaczonym tekstem na świecie. Do tej pory został bowiem przetłumaczony na ponad 300 języków i dialektów. Referentka zaznaczyła, że ta powiastka filozoficzna tylko pozornie jest przeznaczona dla dzieci. Stawia bowiem pytania dotyczące hierarchii wartości oraz cech prawdziwej/dojrzałej miłości i przyjaźni. Interpretacja tekstu pozwala na sformułowanie m.in. następujących spostrzeżeń: człowiek dojrzewa do miłości poprzez poznawanie drugiej osoby, „uczenie się jej”. Wyrazem postawy miłości jest m.in. tęsknota, czas poświęcony drugiej osobie, zdolność empatii czy dążenie do naprawienia błędów. W opinii U. Paprockiej-Piotrowskiej jedna z najważniejszych prawd życiowych została przekazana głównemu bohaterowi przez lisa, który przed rozstaniem z Małym Księciem podkreślił: „Stajesz się odpowiedzialny na zawsze za to, co oswoiłeś”⁷. Jeśli człowiek zrozumie tę prawdę, to znaczy, że jest w pełni dojrzały. Umie nie tylko brać, ale przede wszystkim dawać, dąży do naprawy relacji oraz bierze odpowiedzialność za swój życiowy wybór.

Natomiast o poetyckim obrazie miłości rodzicielskiej mówiła Alicja Jakubowska-Ożóg, która zaprezentowała referat pt. „*Zrodzone do rodzenia jak inne*” – *portrety kobiet w wierszach Anny Augustyniak z tomu „Dzięki Bogu”*. Zdaniem prelegentki najbardziej sugestywny obraz takiej miłości został nakreślony przez A. Augustyniak w utworze *Kochałam, kiedy odeszła*. Ukazuje on matkę, kobietę z krwi i kości, kochającą córkę miłością bezwarunkową i nakazującą jej, aby pielęgnowała to najważniejsze w życiu człowieka uczucie. Ten depozyt to także poczucie niezwyklej więzi matki i dziecka, której smak tak naprawdę można rozpoznać dopiero po stracie rodzica. Niezwykła relacja matki i córka, zauważyła A. Jakubowska-Ożóg, rodzi się już u początków istnienia człowieka i nieprzerwanie trwa – poza śmierć i umieranie. Najdobitniejszym dowodem tego spostrzeżenia będzie m.in. cytacja z wiersza pt. *ona. przyczyna astenii*:

⁷ A. de Saint-Exupéry, *Mały Książę*, rozdz. XXI, s. 35, Warszawa 2018.

moja krucha matka
 dokonująca cudu
 w kształty mnie uformowała
 kochaj po tym jak odejdę
 miłość się opląca
 szepnąć mi zdążyła
 i rozpadła się i stłukła

Bohaterka liryczna, matka, „tworzy” córkę nie tylko fizycznie, ale przede wszystkim duchowo, ucząc ją, jak ma żyć. Natomiast córka mówi o matce jak zachwycona mała dziewczynka, która jest świadoma tego, że to, kim jest, zawdzięcza właśnie rodzicielce. Taka miłość, podkreśliła A. Jakubowska-Ożóg, jest zdaniem A. Augustyniak jedynym przykładem uczucia bezwarunkowego, które nie odbiera człowiekowi i nie ogranicza go⁸.

Referat poświęcony literackim źródłom leksyki związanej z miłością, zatytułowany *Amory donżuana*, wygłosiła Danuta Krzyżyk, która skupiła się na omówieniu eponimów, czyli wyrazów odmiennych utworzonych od nazw własnych – historycznych lub fikcyjnych – np. nazwy imienia bądź nazwiska, nazwy miasta regionu, krainy, itp.⁹ Zaznaczyła, że apelatywizacja, czyli proces przechodzenia nazwy własnej w rzeczownik pospolity zachodzi z reguły wskutek przeniesienia nazwy na podstawie określonych cech podobieństwa, pewnych zachowań lub chęci upamiętnienia kogoś. Wskazała eponimy wywodzące się z mitologii (np. *erotyzm*, wyraz pochodzący od nazwy Eros ‘bóg miłości i namiętności’, a nazywający ‘miłość zmysłową, wybujałą popędliwość’), Biblii (np. *dalia* od: Dalia – ukochana Samsona – znaczy ‘uwodzicielka i kusicielka’) oraz literatury (np. *donżuan* – od Don Juan¹⁰ – nazywa ‘mężczyznę uwodzącego kobiety w sposób niefrasobliwy, traktujący je podmiotowo’). Niektórym pisarzom, np. Williamowi Szekspirowi, zawdzięczamy wiele eponimów. Oto dwa wybrane przykłady: *otello* (od: Otello) ‘chorobliwie zazdrosny mąż’ czy *romeo* (od: Romeo) ‘ideał młodego kochanka pałającego uczuciem wzniosłym, przepojonym poezją i płomienną namiętnością’. D. Krzyżyk podkreśliła, że asocjacje z nazwą mityczną, biblijną czy wywodzącą się z innych tekstów kultury mogą być nieczytelne dla uczniów

⁸ A. Jakubowska-Ożóg zaznaczyła bowiem, że postaci miłości w poezji A. Augustyniak jest wiele. W tomiku *Bez ciebie* ważne miejsce nadała poetka miłości erotycznej, która, zdaniem literatki, więcej odbiera niż ofiarowuje. Pozwalała na interakcje z drugim człowiekiem, ale jednocześnie ogranicza. Zapatrzenie w kochanego człowieka odbiera bowiem zdolność odczuwania świata, uczucie to przypomina raczej zamroczenie, z którego bohaterka liryczna podnosi się jak z ciężkiej choroby.

⁹ Por. *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław–Warszawa–Kraków 1998, s. 138.

¹⁰ Don Juan to legendarny bohater hiszpańskich powieści ludowych. Do literatury postać tego znanego uwodziciela wprowadził w 1630 roku dramaturg hiszpański Tirso de Molina. Don Juan inspirował nie tylko literatów, ale również muzyków, a w XX wieku także filmowców (np. Moliera, Mozarta, Byrona, Baudelaire’a, Bergmana). W. Kopaliński, *Słownik eponimów, czyli wyrazów odmiennych*, Warszawa 1996, s. 70.

czy studentów, dlatego warto mobilizować ich do odkrywania tego, co wyrażają jednostki języka, odszyfrowywać zawarty w nich obraz świata, analizując związki zachodzące między językiem i kulturą.

Z kolei Urszula Kopeć, na podstawie wypowiedzi studentów filologii polskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego, zrekonstruowała *Metaforyczny obraz człowieka nieumiejącego kochać*. Referentka zaznaczyła, że doświadczenia ze sfery zmysłowej świata posłużyły respondentom do konceptualizacji domeny abstrakcyjnej. Wśród metafor obrazujących człowieka nieumiejącego kochać wystąpiły w pracach studentów zarówno metafory, które mają swój ślad w systemie derywacyjnym i frazeologicznym języka, czyli metafory konwencjonalne, jak i metafory „świeże” – niekonwencjonalne. Przykładem pierwszego typu obrazowania są konceptualizacje: CZŁOWIEK NIEUMIEJĄCY KOCHAĆ to KAMIENŃ (kamień konotuje bowiem nieczułość, oziębłość, por. związki *mieć serce z kamienia, być z kamienia*) oraz częściowo – NIEDOJRZAŁY ZIELONY OWOC (por. frazeologizmy *mieć zielono w głowie, być zielonym*). Z kolei drugi typ metafor obejmuje zespół przekonań i opinii nie zawsze prawdziwych, ale często wspólnych członkom danej społeczności/kultury. W wyrażeniu metaforycznym otwarte zostaje miejsce na wytworzenie nowego znaczenia, które nie istnieje jeszcze w języku jako wyodrębnione pojęcie. Tworzywem, z jakiego ono powstaje, są niektóre wybrane cechy znaczeniowe słowa oraz cechy konotacyjne. Przykładem tego typu metafor będzie obrazowanie człowieka nieumiejącego kochać jako: CZEGOŚ, CO MA KOLCE (ponieważ rani drugą osobę); LODOWCA (o czym świadczą związki syntagmatyczne wyekscerpowane z prac studentów: *bije od niego chłodem, jest chłodny, jest zimny jak lód*), ZAMKNIĘTEGO POJEMNIKA (ponieważ *to człowiek zamknięty, który nie potrafi się otworzyć, zaufać, „wyjść ze swoich ograniczeń”*) czy wreszcie AKTORA (*gra przed innymi, zakłada maskę*). Analiza metafor może pozwolić na przybliżenie znaczeń pojęć abstrakcyjnych zarówno w pracy z uczniami, jak i studentami.

Na koniec warto przywołać przemyślenia Małgorzaty Gajak-Toczek, która zaprezentowała referat pt. *Tadeusza Czapczyńskiego pedagogika miłości*. Prelegentka zaznaczyła, że antropocentryczna wizja kształcenia polonistycznego, sformułowana przez pedagoga żyjącego w latach 1884–1958, przyczyniła się do odejścia od nauczania, które polegało na pamięciowym reprodukowaniu treści, do nauczania angażującego uczniów w proces lekcyjny¹¹. M. Gajak-Toczek skupiła się w swoim wystąpieniu na przywołaniu postaw i cech składających się na wzór nauczyciela okresu międzywojennego. Odniosła się do badań prowadzonych przez T. Czapczyńskiego wśród ówczesnych ośmioklasistów i skonstatowała, że „katalog cnót pedagoga”¹², na który składają się: „serdeczny opiekun”, „przyjaciel

¹¹ Więcej na ten temat pisze M. Gajak-Toczek w rozprawie *Tadeusz Czapczyński (1884–1958). Pedagog – literaturoznawca – literat*, Łódź 2017.

¹² Przywołane cytacje pochodzą z artykułów T. Czapczyńskiego pt. *Uczniowie o nauczycielach (na tle wypracowań uczniów klasy VIII)*, zamieszczonych w „Przeglądzie Płockim”, nr 29, s. 2; nr 35, s. 2.

uczniów”, nauczyciel z powołania, życzliwy doradca, „dobitny, rozumiały przykład życiowy dla tych, których ma urabiać”, czyli „rzeźbiarz” przyszłych pokoleń, jest także bliski uczniom współczesnym. M. Gajak-Toczek podkreśliła, że tylko taki nauczyciel może budować podmiotowe relacje z podopiecznymi oraz zyskać ich sympatię, zaufanie i szacunek, a to z kolei pozwoli mu „kształcić charaktery i serca uczniów”.

Bibliografia

- Biblia Tysiąclecia*, red. nauk. O.A. Jankowski, Poznań 2002.
- Gajak-Toczek M., *Tadeusz Czapczyński (1884–1958). Pedagog – literaturoznawca – literat*, Łódź 2017.
- Kopaliński W., *Słownik eponimów, czyli wyrazów odmiennych*, Warszawa 1996.
- Ostański P., *Źródła laski w Listach Powszechnych*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2006, t. 20.
- Saint-Exupéry A. de, *Mały Księżę*, Warszawa 2018.
- Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław–Warszawa–Kraków 1998.
- Wojciszke B., *Psychologia miłości*, Gdańsk 2014.

Nationwide Interdisciplinary Scientific Conference. Life without love is (not) possible

Abstract

On 24th and 25th of May, 2018, the Institute of Polish Studies and Journalism of the University of Rzeszów hosted the scientific conference *Life without Love is (not) possible*. The conference was organized by the employees of the Department of Methodology of Teaching Literature and Polish Language. Over forty participants from the most important academic centres from all over Poland took part in it.

The speakers addressed not only general topics concerning basic types of love (agape, charis, eros, family), but also referred to more detailed, but extremely important issues, such as: aspects, features of this value depicted in literary texts, magazines or aphorisms; ways of talking about love in the statements of young people and school textbooks.

Key words: conference, topics, basic types of love